

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně Kateřiny Šimáčkové, soudce Ludvíka Davida (soudce zpravodaje) a soudce Vojtěcha Šimíčka o ústavní stížnosti **Arcibiskupství olomouckého**, se sídlem v Olomouci, Wurmova 562/9, zastoupeného JUDr. Jakubem Křížem, Ph.D., advokátem, se sídlem v Praze 1, Týnská 12, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2019 č. j. 28 Cdo 1659/2019-160, za účasti **Nejvyššího soudu**, jako účastníka řízení, a **Lesů České republiky, s. p.**, se sídlem v Hradci Králové, Přemyslova 1106/19, zastoupeného JUDr. Janem Nemanským, advokátem se sídlem v Praze 1, Těšnov 1/1059, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2019 č. j. 28 Cdo 1659/2019-160 bylo porušeno stěžovatelovo základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tento rozsudek se proto ruší.

Odůvodnění

1. Arcibiskupství olomoucké (dále jen „stěžovatel“) tvrdí, že Nejvyšší soud výkladem podústavního práva porušil čl. 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), neboť nerespektoval zásadu *favor restitutionis*, formulovanou Ústavním soudem v restitučních věcech. Mělo být vydáno rozhodnutí, jež protirečí obsahu hlavy páté Listiny, neboť je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti v důsledku formalistického přístupu dovolací instance, kterým se sofistikovaně odůvodňuje zřejmá nespravedlnost.

I. Rekapitulace průběhu řízení a obsahu ústavní stížnosti

2. Stěžovatel je oprávněnou osobou podle zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), dále označovaného jako „ZMV“ či „zákon č. 428/2012 Sb.“, a to jako historický vlastník pozemku parc. č. XXX v kat. úz. Rajnochovice, pozbytého v rozhodném období v důsledku majetkové křivdy.

3. Soudnímu řízení, jehož skončení rozsudkem Nejvyššího soudu je předmětem ústavní stížnosti, předcházelo správní řízení. Jelikož na základě výzvy stěžovatele nebyl předmětný pozemek (o výměře 4487 m²; v dalším textu i v citované hmotněprávní zákonné úpravě je *promiscue* používáno termínů pozemek i nemovitost) dobrovolně vydán povinnou osobou Lesy České republiky, s. p. (dále jen „vedlejší účastník“), obrátil

se stěžovatel na příslušný pozemkový úřad (viz níže), jenž rozhodl dne 5. 4. 2016, s právní mocí 8. 4. 2016, o vydání předmětného pozemku jako zemědělského.

4. Vedlejší účastník napadl toto rozhodnutí žalobou podle části páté zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“), o řízení ve věcech, v nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem. V tomto soudním řízení rozhodl Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 12. 6. 2017 pod č. j. 24 C 32/2016-45 tak, že se rozhodnutí Krajského pozemkového úřadu pro Zlínský kraj ze dne 5. 4. 2016 nahrazuje výrokem, že se stěžovateli pozemek nevydává. Důvodem rozhodnutí se stala skutečnost, že v pozemkové evidenci byl předmětný pozemek k rozhodnému datu vydání označen jako ostatní plocha (sportoviště, součást lyžařského areálu). Rozsudek Krajského soudu v Brně nabyl právní moci 22. 7. 2017.

5. Následnou žalobu stěžovatele o nahrazení projevu vůle, podanou dne 20. 9. 2017, zamítl Okresní soud v Kroměříži rozsudkem ze dne 24. 7. 2018 č. j. 7 C 242/2017-120 z důvodu prekluze nároku. Nalézací soud dodal, že bylo na žalobci, aby si zjistil a ověřil informace o předmětném pozemku, neboť k jeho vynětí ze zemědělského půdního fondu došlo již v roce 1985 v souvislosti s výstavbou lyžařského areálu.

6. K odvolání žalobce pak Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 16. 1. 2019 č. j. 59 Co 351/2018-141 s právní mocí dne 1. 2. 2019 potvrdil rozsudek soudu prvního stupně. Souhlasil s jeho závěrem o prekluzi žalobcova nároku a nedomníval se též, že by postup první instance byl v rozporu s dobrými mravy. Upozornil, že žalobce měl postupovat podle zásady, že bdělým náleží práva (*vigilantibus iura scripta sunt*).

7. K dovolání žalobce-stěžovatele rozhodoval v ústavní stížnosti napadeném rozsudku Nejvyšší soud, jenž stěžovatelovo dovolání zamítl. Po zvážení všech právních aspektů věci se podrobněji věnoval zejména ustanovení klíčovému z hlediska zachování restituční lhůty k podání návrhu soudu, jímž byl podle něj § 10 odst. 4 ZMV.

8. Nejvyšší soud dovodil, že neupravil-li zákonodárce v souvislosti s uplatněním restitučního nároku u soudu (po neshodě stran o vydání věci) v ustanovení § 10 odst. 4 ZMV stavení restituční lhůty obdobně jako v § 112 a 113 občanského zákoníku v relevantním znění (zákon č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů, účinný do 31. 12. 2013), pak nelze úspěšně dovést, že by bylo možné institut stavení běhu lhůty analogicky vztáhnout také na běh tříleté prekluzivní lhůty podle citované restituční normy. Ustanovení § 10 odst. 4 ZMV má kogentní povahu, soud ani účastníci řízení se od něj nemohou odchýlit a zákonodárce tu dal přednost jistotě v právních vztazích podle ZMV. Právní úpravu podle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, účinného od 1. 1. 2014, nelze na přezkoumávanou věc *ratione temporis* aplikovat.

9. Podle Nejvyššího soudu dochází za daného stavu k zániku práva při jeho včasném neuplatnění u soudu v prekluzivní lhůtě vždy, ať jsou důvody marného uplynutí lhůty jakékoli. Dovolací instance opakovaně zdůraznila, že institut stavení (promlčecí) lhůty nelze na běh předmětné prekluzivní lhůty použít. Podal-li konkrétně žalobce svou žalobu podle § 10 odst. 4 ZMV k soudu s účinky dne 20. 9. 2017, stalo se tak po marném uplynutí hmotněprávní tříleté prekluzivní lhůty, která žalobci běžela od 8. 11. 2013 do 8. 11. 2016.

Počátek běhu lhůty se váže na neuzavření dohody o vydání nemovitosti do šesti měsíců od doručení výzvy oprávněné osoby povinné osobě.

10. V ústavní stížnosti nyní stěžovatel namítá, že byla-li v soudním řízení podle části páté o. s. ř. (bod 4 výše) dodatečně shledána nezemědělská povaha nemovitosti, nemůže být v následném soudním řízení o vydání věci podle § 10 odst. 4 ZMV žalobce v horším postavení než v předchozím řízení správním. Stěžovatel spatřuje v ustanoveních ZMV možnou mezeru právní úpravy stran výslovného stanovení počátku běhu lhůty k uplatnění nároku u soudu. Tuto mezeru lze však překlenout interpretací ustanovení § 9 odst. 6 ZMV, jež upravuje postup oprávněné osoby pro případ, že pozemkový úřad shledá předmětnou nemovitost jako nezemědělskou.

11. Zákonodárce neměl podle stěžovatele v úmyslu znemožnit vydání nárokované věci pouze kvůli prvotnímu chybnému posouzení její (zemědělské či nezemědělské) povahy správním orgánem. Záměrem zákonodárce je jednat s oprávněnými osobami co nejvstřícněji (§ 18 odst. 4 ZMV). Došlo-li tedy v této věci již dříve - pravomocným rozhodnutím pozemkového úřadu - k vydání pozemku jako zemědělského podle ustanovení § 9 ZMV, pak po dobu od právní moci tohoto rozhodnutí (8. 4. 2016) až do jeho nahrazení soudem z důvodu nezemědělské povahy pozemku (22. 7. 2017) muselo dojít přinejmenším ke stavení lhůty pro podání žaloby podle § 10 odst. 4 ZMV, ne-li k jejímu přerušení.

12. Skutečnost, že se v případě předmětného pozemku nejedná o pozemek zemědělský podle § 2 písm. b) ZMV, a tedy že je nutné postupovat podle § 10 odst. 4 ZMV, se stěžovatel dozvěděl až z rozsudku Krajského soudu v Brně (dále též „krajský soud“) ze dne 12. 6. 2017 č. j. 24 C 32/2016-45 s právní mocí dne 22. 7. 2017. Bezodkladně pak podal dne 20. 9. 2017 žalobu podle ustanovení § 10 odst. 4 ZMV.

13. K ústavní stížnosti se na výzvu Ústavního soudu vyjádřil Nejvyšší soud. Ve svém podání stejně jako v napadeném rozsudku podrobně rozebral právní stránku věci a setrval na pro něj zásadním závěru o kogentnosti ustanovení § 10 odst. 4 ZMV, bez možnosti upravený právní stav jakkoli aplikačně změnit. Nejvyšší obecná instance též odkázala šířeji na svou restituční judikaturu a polemizovala s odkazy stěžovatele na restituční trendy rozhodování Ústavního soudu. Senát 28 Cdo Nejvyššího soudu navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta, neboť podle něj do ústavně zaručených práv stěžovatele nebylo zasaženo.

14. K ústavní stížnosti se vyjádřil též vedlejší účastník. Ten ve svém textu akcentoval fakt, že stěžovatel nevyužil svých možností, aby si vyjasnil jak právní, tak i faktický stav pozemku. Jelikož jím žádaná nemovitost je součástí sportovního areálu, mělo mu být v intencích právní úpravy ZMV zřejmé, že pozemek není zákonem určen k vydání; došlo navíc k marnému uplynutí prekluzivní lhůty. Vedlejší účastník navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta jako návrh zjevně neopodstatněný.

15. Práva repliky již stěžovatel nebyl povinen využít, došlo však ke změně v osobě právního zástupce.

II. Meritorní posouzení věci

16. Ústavní soud poté co shledal, že ústavní stížnost obsahuje všechny náležitosti podle ustanovení § 34 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), že byla podána v otevřené lhůtě a stěžovatel je řádně zastoupen, zvážil v řízení argumenty účastníků, zjistil další rozhodné skutečnosti z připojeného spisu obecných soudů a posléze, když v intencích § 44 zákona o Ústavním soudu nepovažoval za nutné nařídit jednání, dospěl k závěru o důvodnosti ústavní stížnosti.

17. Tvrzený zásah do práva stěžovatele na soudní ochranu představoval rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2019 č. j. 28 Cdo 1659/2019-160, založený po materiální stránce na výkladu zákona, jenž se měl ocitnout v rozporu s principy spravedlnosti a s ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny a současně v kontradikci se zásadou *in favorem restitutionis* skrze nedostatek aplikace ustanovení § 9 odst. 6 ve spojení s § 10 odst. 4 ZMV.

19. Aplikace a interpretace právní normy, jež je obsahem ZMV, vychází ze zákona, který má podle své preambule vést k vypořádání majetkových vztahů mezi státem na straně jedné a církvemi či náboženskými společnostmi na straně druhé. Tyto vztahy byly zpřetrhány komunistickým režimem v rozhodném období let 1948-1989. Ústavní soud tak nemohl při posouzení věci opomenout ustanovení § 18 odst. 4 ZMV, představující výkladovou restituční směrnicí: při aplikaci zákona musí být šetřen jeho účel, jímž je zmírnění majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společenstvem v rozhodném období.

20. Dikce ustanovení § 10 odst. 4 ZMV, jež učinil Nejvyšší soud středobodem odůvodnění svého rozsudku, je následující: „*Nedojde-li k uzavření dohody o vydání věci podle odstavce 2 nebo podle § 11, může se oprávněná osoba obrátit ve lhůtě 3 let na soud s návrhem, aby nahradil chybějící projev vůle povinné osoby, jinak její nárok zanikne. Lhůta pro podání návrhu podle věty první počíná běžet marným uplynutím lhůty 6 měsíců stanovené v odstavci 2 nebo v § 11.* Odstavec 2 § 10 upravuje proces sjednání písemné dohody o vydání nezemědělské nemovitosti a náležitosti dohody.

II. a/ Východiska přezkumu s akcentem na judikaturu

21. Intenzita zásahu do základního práva, nezbytná pro přijetí věci k ústavnímu přezkumu, je dosažena, jestliže došlo mj. k excesu při interpretaci a aplikaci podústavního práva s následkem porušení některého ze základních práv či svobod. K takovému vybočení náleží nejen interpretace hmotněprávní normy v rozporu s principy spravedlnosti, rezultující v přepjatý formalismus (jak tvrdí stěžovatel), ale také opomenutí aplikace některé z pro věc rozhodných právních norem, vytvářející nežádoucí prostor ke strukturálně (z hlediska obsahu použitého právního předpisu) pochybené interpretaci normy jiné (její části). Souhrnně pak nutno takový postup zařadit pod vadu nesprávné aplikace a interpretace hmotného podústavního práva (slovy terminologie jde o „zásadní porušení hmotného práva“), jež vede ve svých důsledcích k porušení ústavních subjektivních práv, resp. k výsledku řízení nerespektujícímu garance práva na soudní

ochranu vyvěrající z ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny, včetně obecného principu spravedlnosti [k tomu srov. nálezy ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), nálezy ze dne 10. 11. 1998 sp. zn. I. ÚS 34/98 (N 137/12 SbNU 285), nálezy ze dne 2. 3. 2000 sp. zn. III. ÚS 269/99 (N 33/17 SbNU 235) a řadu dalších]. Ústavní soud tedy netoleruje excesivní vadu při použití podústavního práva s následkem materiálního porušení základního práva; klade tak, jako strážce ústavnosti, důraz na intenzitu pochybení při rozhodování obecných soudů.

22. Imperativ ústavně konformní aplikace a interpretace právních předpisů velí konstatovat protiústavnost jen takové právní normy, jež neobstojí ani v testu ústavně konformního výkladu. Ústavně souladná interpretace má přednost, je-li přístupno více možných a plausibilních výkladů textu rozhodného ustanovení. Povinnost obecných soudů nalézat právo neznámá jen vyhledávat v zákonném textu přímé, výslovné pokyny, ale též zjišťovat a formulovat, co je úplným obsahem konkrétního práva v jeho ústavněprávních souvislostech. Takto je nutné třeba i dotvářet právo ve vzniklých mezních situacích, jež vykazují, kupříkladu pro nedostatek žádoucí výslovné formulace právní normy (její části) zákonodárcem, znaky mezer v právu. K této problematice se vyslovila česká právní nauka například in Melzer, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 209-252. Tamtéž popsané přístupy jsou, se zdůrazněním ústavních hodnot, principů a níže zmíněného teleologického výkladu, použitelné i pro odvětví práva ústavního.

23. Metodologie výkladu podústavní právní normy při ústavní kontrole se již v první dekádě Ústavního soudu ustálila s důrazem na výklad teleologický (účeloslovný). V triádě nálezů sp. zn. Pl. ÚS st.-1/96, Pl. ÚS 21/96 a Pl. ÚS 33/97 se Ústavní soud posunul od priority výkladu *e ratione legis* před výkladem jazykovým k silnému akcentu na teleologickou interpretaci, provázenou povinností odchýlit se od doslovného znění zákona tam, kde to ze závažných důvodů účel zákona vyžaduje.

24. V církevních restitucích zazněla zásada *in favorem(ex favore) restitutionis* nejsilněji v odůvodnění nálezu ze dne 29. 5. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 10/13 v části IV. (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.) ve věci návrhu na zrušení zákona č. 428/2012 Sb. Za vůdčí interpretační přístup se opakovaně označuje již preambulí zákona deklarovaný účel církevních restitucí, spočívající ve zmírnění následků majetkových a jiných křivd spáchaných na církvích a náboženských společnostech.

25. Judikaturní podporu vyslovila těmto postulátům ostatně již předchozí rozhodnutí Ústavního soudu, například nálezy ze dne 27. 11. 2012 sp. zn. I. ÚS 1703/09 v části IV. (N 196/67 SbNU 531) nebo ještě dříve nálezy ze dne 12. 1. 2006 sp. zn. I. ÚS 437/03 v části III. (N 11/40 SbNU 91). Po orgánech státu se tamtéž žádá respekt k hodnotovým základům církevních restitucí v případech vyžadujících posouzení individuálních skutkových okolností.

II. b/ Posouzení rozhodných ustanovení zákona

26. Znění ZMV systematicky rozlišuje právní úpravu postupu při vydání zemědělské nemovitosti (§ 9) a postupu při vydání jiné věci než zemědělské nemovitosti (§ 10).

27. Vydání zemědělské nemovitosti [definované v § 2 písm. b) ZMV] se váže ke lhůtě (propadné) v délce 12 měsíců pro doručení písemné výzvy oprávněné osoby osobě povinné, a poté ke lhůtě v délce 6 měsíců k uzavření dohody o vydání nemovitosti poté, co byla výzva doručena. Následuje správní řízení před pozemkovým úřadem o schválení či neschválení dohody, nebo rozhodne pozemkový úřad sám o vydání věci či zamítnutí návrhu oprávněné osoby na vydání věci. Poté § 9 odst. 10 ZMV stanoví, že rozhodl-li pozemkový úřad, může být věc projednána v řízení podle části páté o. s. ř. (o přezkumu věcí, o nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem) s prvostupňovou příslušností krajského soudu. K tomu nutno dodat (body 4, 5 výše), že stěžovatel sice nepodal odvolání proti rozsudku krajského soudu o nevydání pozemku, ale žalobou vyvolal řízení o vydání pozemku nahrazením projevu vůle soudem (§ 10 odst. 4 ZMV), v němž se stal charakter pozemku prejudiciální otázkou. Nelze mu tedy přičíst k tíži nevyužití všech procesních prostředků ochrany práva podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

28. Oproti výše popsanému je postup při vydání nezemědělské nemovitosti podle ZMV kratší. Z linie uplatnění nároku (výzva) – řízení před pozemkovým úřadem – žaloba k soudu odpadá z povahy věci řízení před pozemkovým úřadem. Není-li na základě výzvy sjednána dohoda o vydání nemovitosti, může se oprávněná osoba obrátit v prekluzivní lhůtě 3 let na soud s návrhem, aby nahradil chybějící projev vůle povinné osoby. Tříletá lhůta počíná běžet marným uplynutím lhůty 6 měsíců k uzavření dohody, počítané ode dne doručení výzvy.

29. Obecné soudy v nyní posuzované věci vnímaly sled relevantních právních jednání jako „mix“ ovládaný současně úpravou vydání zemědělského i nezemědělského pozemku. Braly počáteční výzvu stěžovatele k vydání zemědělského pozemku (doručenou povinnému v květnu 2013) konstantně za rozhodnou, a po marném uplynutí lhůty 6 měsíců bez dohody podle nich začala běžet od 8. 11. 2013 do 8. 11. 2016 lhůta 3 let (již) podle § 10 odst. 4 ZMV k podání návrhu soudu na nahrazení chybějícího projevu vůle. Tento návrh však stěžovatel podal až dne 20. 9. 2017 poté, co dne 22. 7. 2017 nabyl právní moc rozsudek krajského soudu o nevydání pozemku z důvodu zjištění jeho odlišného (nezemědělského) hospodářského určení. Nejvyšší soud ovšem kvalifikoval postup stěžovatele jako opožděný, znamenající prekluzi restitučního nároku.

30. Nejvyšší soud tedy reagoval na stav zjištěné změny hospodářského určení pozemku za pomoci argumentu, že zaniklý nárok již nemůže obživnout. Ve svém závěru však flagrantně pochybil, neboť nevyložil pro věc rozhodnou právní otázku za pomoci jiného než jím aplikovaného ustanovení, jež měl přitom k dispozici a jež mu bylo v dovolání předestíráno.

31. Druhá věta ustanovení § 9 odst. 6 ZMV zní takto: *„Zjistí-li pozemkový úřad, že se nejedná o zemědělskou nemovitost, návrh oprávněné osoby na vydání nemovité věci zamítne; v takovém případě se postupuje podle § 10 odst. 4.“*

32. Účelem citovaného textu je úprava změny obsahu restitučního nároku – z vydání nemovitosti zemědělské na nezemědělskou. Skrze odkaz na ustanovení § 10 odst. 4 ZMV se „přepíná“ do režimu vydání nezemědělské nemovitosti (§ 10 ZMV) po příslušném zjištění pozemkového úřadu.

33. V takové situaci je však, z hlediska běhu lhůty pro uplatnění nároku na vydání nezemědělské nemovitosti u soudu, neaplikovatelná (včetně odkazů na jiné normy) podstatná část ustanovení § 10 odst. 4 ZMV o postupu oprávněné osoby po reakci osoby povinné na výzvu oprávněného, nevedoucí k uzavření dohody o vydání nemovitosti v zákonné šestiměsíční lhůtě. Výlučným účelem ustanovení § 10 odst. 4 ZMV je úprava postupu a lhůty k uplatnění nároku u soudu, jenž poté konstitutivně rozhodne, zda nahradí chybějící projev vůle povinného či nikoli. Předchozí sled právních skutečností (výzva, jednání o dohodě s osobou povinnou) je již dříve vyčerpán pro účely vydání nemovitosti jako zemědělské. Čistě teoreticky by posledně zmíněný postup mohl být oprávněnou osobou znovu, tentokrát s tvrzením o nezemědělské nemovitosti jako předmětu restituce, aktivován; postrádal by však rozumný smysl, bez účinku na běh tříleté prekluzivní lhůty pro oprávněného k uplatnění nároku u soudu.

34. Počátek běhu lhůty k uplatnění nároku podle § 10 odst. 4 ZMV u soudu nelze odvíjet od restitučního postupu (výzva k vydání nemovitosti, lhůta pro uzavření dohody o jejím vydání běžící od doručení výzvy, rozhodování pozemkového úřadu) upraveného v relaci k zemědělské nemovitosti v ustanovení § 9 ZMV. Nejvyšší soud, jenž dospěl k opačnému závěru, dovedl věc k absurdnímu důsledku. Tříletá lhůta pro uplatnění restitučního nároku oprávněným u soudu (§ 10 odst. 4 ZMV) podle něj uplynula dříve, než rozhodl soud v přezkumném řízení o hospodářském určení nemovitosti a tedy o druhu (obsahu) restitučního nároku (body 4, 29).

35. V posuzované věci nastal atypický právní stav. Ustanovení § 9 odst. 6 ZMV, jež explikuje změnu obsahu restitučního nároku ze zemědělské na nezemědělskou nemovitost, bere pro tento účel jako východisko zjištění (rozhodnutí) pozemkového úřadu o jiné povaze nemovitosti. Nepočítá s tím, že – ač tuto alternativu předvídá u zemědělských nemovitostech ZMV (§ 9 odst. 10) – rozhodnutí pozemkového úřadu přezkoumá a postaví tak najisto soud. Právní skutečnost rozhodná pro počátek běhu lhůty podle § 10 odst. 4 ZMV tak může být, skutkově nevyhnutelně, v praxi časově posunuta, aniž by na tento posun zákon výslovně pamatoval. Přitom počátky a ostatní skutečnosti významné pro běh lhůt k uplatnění nároků upravují jak zákon č. 428/2012 Sb., tak ostatní restituční zákony, obvykle ve všech předvídatelných detailech z důvodu právní jistoty. Zde však vznikla (pravá) mezera v právu; v tomto ohledu nutno dát dovolacímu soudu za pravdu.

36. Za daného stavu je třeba v rámci ústavně konformního dotváření práva vyjít ze zásady, že lhůta počíná běžet ode dne, kdy mohlo být právo uplatněno, resp. vykonáno poprvé (jde o stav *actio nata*; srov. § 101 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů, též § 619 odst. 1 občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů; zde též „nový občanský zákoník“). Pro počátek běhu lhůty je zajisté významný objektivní moment, tedy existence objektivně určitelné a zjistitelné skutečnosti nezávislé na stavu vědomí či vůle oprávněné osoby. Nový občanský zákoník však klade při úpravě (veskrze promlčecích) lhůt k uplatnění práva značný důraz, vedle prostého vzniku objektivních okolností, na subjektivní vědomost o nich (srov. Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. svazek § 1-487*. Praha: Linde, 2008, s. 430; Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 946-950). Každopádně obojí moment, objektivní v podobě vydání soudního rozhodnutí o hospodářském určení pozemku (jež zvrátilo rozhodnutí pozemkového úřadu) i subjektivní, zde již náležející do sféry povinnosti respektovat

soudem závazně deklarovaný právní stav, se tu jeví časově shodnými. Tento závěr vychází ze skutečnosti, že spor mezi stranami o hospodářském určení pozemku dospěl do institucionální fáze a musel být rozhodnut soudem. Uvedené svědčí pro interpretační závěr, že lhůta podle ustanovení § 10 odst. 4 ZMV započala oprávněné osobě dle ZMV běžet ode dne, kdy nabyl právní moc rozsudek Krajského soudu v Brně č. j. 24 C 32/2016-45 (22. 7. 2017), podle něhož se předmětný pozemek nevydává jako pozemek zemědělský.

37. Skutkové i právní závěry Nejvyššího soudu vedou v těchto souvislostech Ústavní soud ke zmínce o ustanovení § 619 odst. 2 nového občanského zákoníku, neboť bude nadále na dovolací instanci, jakého rozhodného práva použije. Podle tohoto ustanovení započne v odůvodněných případech běžet (promlčecí) lhůta tehdy, kdy se oprávněná osoba o rozhodnutých skutečnostech „*dozvědět měla a mohla*“. Podle civilistické nauky se tu presumuje eventualita hrubé nedbalosti oprávněného a stanoví tzv. nepravá subjektivní lhůta, přičemž předpokládaná vědomost může nastat zároveň s vědomostí skutečnou, nebo jí může předcházet; rozhoduje dříve nastalý okamžik (srov. Melzer, F., Tégl, P., dílo citované výše, s. 953). Nelze ovšem též přehlédnout, že ZMV patří do skupiny restitučních zákonů, které jsou – i při presumované obecnosti – charakteristické jedinečnými okolnostmi doby a druhu majetkové křivdy, jež, jakkoli je vznik restitučního nároku spjat s datem nabytí účinnosti zákona č. 428/2012 Sb., vyžadují obezřetnou interpretaci všech právních aspektů sporných případů.

38. Ústavní soud shrnuje, že protirečí účelu zákona a postrádá smyslu, aby moment rozhodný pro počátek běhu lhůty pro uplatnění nároku ztratil časovou spojitost s rozhodnou skutečností k němu se vážící. V této věci se to však stalo. Lhůta pro uplatnění nároku na vydání pozemku jako zemědělského běžela od 8. 11. 2013 do 8. 11. 2016. Soud však postavil až s právní mocí dne 22. 7. 2017 najisto, že předmětný pozemek zemědělský není, a otevřel tak, jak Ústavní soud zdůrazňuje, prostor pro uplatnění nároku na vydání pozemku jako nezemědělského. K uplatnění takto formulovaného nároku poté bezodkladně došlo. Dospěl-li přesto Nejvyšší soud k jinému názoru, pak rezignoval na nabízející se možnost přípustného dotváření práva, jež by vyšla vstříc žádoucí alternativě meritorního projednání restitučního nároku a v obecnější poloze pak právním zásadám, podle nichž nemá výklad jinak běžných pojmů použitých v zákoně vést k absurdním výsledkům a bezprostředně aplikovaný text zákona má být „čten“ též ve světle svého právního, případně i navazujícího skutkového okolí (*mischief rule; noscitur a sociis*).

39. Obecné soudy se domnívaly, že stěžovatel měl při řádné péči o nárok podstatně dříve seznat, že sporná nemovitost není zemědělskou. Proti této námitce, jež by mohla znamenat šikanózní či mravním imperativům jinak se přičící postup stěžovatele, stojí v posuzované věci dva argumenty obecného dosahu. Prvním z nich je fakt, že Krajský pozemkový úřad pro Zlínský kraj rozhodl ještě dne 5. 4. 2016 (s právní mocí dne 8. 4. 2016), že předmětný pozemek je pozemkem zemědělským s povinností vedlejšího účastníka jej vydat v restituci. Druhým argumentem je tolerance zákonem poskytnutá oprávněným osobám: výzva k vydání nemovitosti nemusí být z hlediska identifikace věci aktualizována, ale postačí označení jejího (právního) stavu v době, kdy se stala předmětem majetkové křivdy (§ 9 odst. 1, § 10 odst. 1 ZMV). Pozemkový úřad či soud tak nesou při svém restitučním rozhodování spoluodpovědnost za aktuální identifikaci nemovitosti pro účely jejího vydání.

III. Závěr

34. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny garantuje právo jednotlivce na soudní ochranu, konkretizované souborem procesních zásad a oprávnění, označovaných jako právo na spravedlivý proces. Tuto ústavní garanci právní posouzení věci Nejvyšším soudem nenaplnilo, neboť odepřelo stěžovateli jako účastníku řízení další meritorní posouzení žalobního návrhu v důsledku nesprávného právního závěru o zániku práva. Jakkoli lze posuzovaný případ označit za složitý (*hard case*), jeho důsledky vykazují vysokou míru zásahu do procesněprávní sféry stěžovatele. Takový zásah nabyl intenzitu protiústavního porušení základního práva zejména ve světle zásady *in favorem restitutionis*, specifické pro svůj silný hodnotový obsah. Rozsudek Nejvyššího soudu byl proto zrušen podle ustanovení § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

35. Při novém projednání a rozhodnutí ve věci, v níž Ústavní soud nepředjímá její výsledek po meritorní stránce, je Nejvyšší soud podle čl. 89 odst. 2 Ústavy vázán nosnými důvody tohoto nálezu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 1. června 2020

Kateřina Šimáčková
předsedkyně senátu